LEREN DOET PIJN...

Op 3 oktober 1993 om 15.32 uur wordt het codewoord 'Irene' gegeven. Het betekende het begin van een gecombineerde actie van gespecialiseerde eenheden: Amerikaanse Rangers, het C-squadron van Delta Force – een speciale commando-eenheid van het Amerikaanse leger – en vier 'Seal's' van een van de speciale eenheden van de marine en vliegend personeel van de luchtmacht. De plaats was Mogadishu, Somalië. Twee belangrijke medewerkers van krijgsheer Aidid waren het doelwit. Ze moesten worden opgepakt in het hart van de stad en worden overgebracht naar een eilandje voor de Somalische zuidkust.

Bij de actie waren in totaal negentien helikopters en vliegtuigen betrokken: AH-6 'Little Birds', MH-6's, troepentransportheli's van het type 'Black Hawk', OH-58 waarnemingshelikopters en een PC-3 'Orion'. Het ondersteunende grondkonvooi telde twaalf voertuigen: negen 'Humvees' en drie vijfton-trucks. Het actieplan omvatte in totaal ongeveer 160 militairen. Het actieplan zelf was eenvoudig van opzet: de leden van Delta Force zouden het gebouw binnenstormen waar hun 'doelwitten' zich bevonden; een drie verdiepingen hoog gebouw met wit gepleisterde muren en een plat dak – een modern huis in een van de weinige wijken waar nog grote gebouwen stonden. Een huis midden in het gebied dat Aidid controleerde. De vier Ranger-teams moesten zich concentreren op de vier hoeken daaromheen en het gebied afgrendelen. Het grondkonvooi zou de gevangenen en de eigen troepen weer meenemen. De 10e 'Mountain Division' hield één compagnie gereed om als 'Quick Reaction Force' (QRF) steun te geven. Alle niet-eigen verbindingen werden gestoord.

Mark Bowden beschrijft in zijn 'Black Hawk Down'[1] het verloop van deze actie. Het werd een drama met verstrekkende gevolgen. Twee obscure clanleiders werden gevangen genomen. Het was een Pyrrus-overwinning. Twee 'Black-Hawks'-helikopters werden neergehaald; een middag en nacht lang moest het detachement vechten om te overleven. Het konvooi raakte de weg kwijt en het hulpkonvooi van de QRF arriveerde verlaat. Achttien Amerikanen waren toen gesneuveld; tientallen zwaar gewond. Amerikaanse lijken werden door de straten gesleept. De beelden hiervan veroorzaakten walging en woede in de wereld. Deze woede liet zich niet in concrete wraakacties vertalen; Aidid en zijn organisatie waren in feite onzichtbaar temidden van de bevolking van Mogadishu. De Amerikanen maakten een einde aan de inzet in Somalië. De commandant van 'Task Force Ranger' die de operatie leidde nam de verantwoordelijkheid op zich en verdween in de schaduw. De minister van Defensie nam ontslag. Erger nog; het betekende het einde van de gedachte dat de VN dictators en stammengeweld met relatief weinig slachtoffers konden wegvagen.

Het is – bezien in het licht van de geschiedenis van oorlog en gewapend conflict – een incident. Niet meer en niet minder. Toch is dit incident ook een voorbeeld van de worsteling van krijgsmachten met het trekken van lessen.

De Amerikaanse strijdkrachten maakten geen overall-analyse van het gebeuren. Wat er wel kwam, was een onderzoek van de Senaat. Het rapport van de verhoren legde de schuld bij de minister van Defensie, Les Aspin, en de president. Binnen het Amerikaanse leger gebeurde wel het een en ander. Binnen US Army Special Operations Command kwam op 1 juni 1994 een rapport voor intern gebruik ter beschikking.

---

[1] Mark Bowden, Black Hawk Down, Luitingh-Slijthoff, Amsterdam, 2000.

De plaatsvervangend commandant van de Ranger-eenheid legde zijn ervaringen neer in een intern rapport van de 'Combined Arms and Tactics Division' van de Infantry School. De videobeelden vanuit de lucht bleken bewaard. Ook al de uren radioverkeer tussen de verschillende stations waren vastgelegd, zelfs in transcriptie. De auteur verwijst verder naar verslagen vanuit Delta Force. In het blad 'Infantry' werd in 1994 verslag gedaan. Voor wat betreft de marine noemt hij verslagen van individual 'Seals'. Als het gaat om de luchtmacht was er een publicatie in 'Air Force Magazine'.

Het dikke dossier met briefings en bewijsstukken, compleet met een gedetailleerd verslag en een kritisch oordeel dat Bowden dacht te vinden, bestond niet. Dat terwijl er vermoedelijk geen gevechtsactie te noemen is waarvan een beeld- en geluidsverslag van begin tot eind bestaat en het merendeel van de direct leidinggevenden en andere sleutelfiguren had kunnen getuigen. Vragen waren en zijn er genoeg. Waarom waren er geen goede kaarten? Waarom kon het konvooi niet naar het doel worden 'gepraat'? Waarom duurde het vijftig minuten voor de Quick Reaction Force ter plekke was?

De auteur noemt zelf twee redenen waarom deze actie niet uitvoerig zou zijn bestudeerd. De eerste is dat Rangers, Delta Force en Seals behoren tot 'Special Forces'. Zij opereren in het geheim. Dit betekent dat er grenzen kunnen zijn aan het prijsgeven van manieren van opereren, middelen en methoden, alsmede identiteiten. Dit argument is maar tot op zekere hoogte valide. Geheimhouding kan een verslag compliceren; het mag echter geen schaamlap voor evaluatie worden.
Nog belangrijker acht hij een tweede reden: buiten de kringen van Special Operations werd de actie als een nederlaag gezien. Daarom maakten – aldus Bowden – zich ook veel politici 'uit de voeten'. Wat politici doen, kan en mag voor het trekken van militaire lessen geen argument zijn. Overigens nam Aspin ontslag en ging de president de confrontatie aan met de ouders van gesneuvelden en met de gewonden in het hospitaal.

Juist een zogenaamde 'nederlaag' verdient evaluatie. Van successen valt niet veel te leren. Zij bevestigen – terecht of onterecht – dat doctrines, procedures, technieken, opleiding en coördinatie blijkbaar kloppen. Successen hebben vele vaders, mislukkingen zijn meestal wees. Toch liggen daar de werkelijke lessen. Bowden stelt niet de vraag of rivaliteit tussen krijgsmachtdelen een rol speelde. Bij de actie was immers personeel van leger, marine en luchtmacht betrokken. Het zou niet verbazen als dit zo is geweest. Juist omdat het een 'joint' actie betrof zou het Pentagon een evaluatie moeten afdwingen. De toekomstige wereld zal meer en meer 'joint' operaties laten zien.

Ook privacy vormt een zekere barrière; zij sluit evaluatie echter niet uit. Gevechtsomstandigheden vergen het uiterste van mensen. Soms doen militairen meer dan van hen als mens en functionaris mag worden verwacht. Soms minder. Soms maken ze fouten, soms gaan dingen fout. Schieten op eigen troepen moet worden voorkomen. Het gebeurde in de Golf, het speelde mogelijk ook in Mogadishu. Uiteindelijk lijkt eerlijkheid en openheid, ook in de richting van de familie van slachtoffers, veelal de voorkeur te verdienen. Als het gaat om naam en toenaam van de betrokkenen lijkt de 'verdampingstheorie' relevant. Met het stijgen van de rang en de toename van verantwoordelijkheden verdampt als het ware het recht op een zekere anonimiteit. Er zijn veel redenen een soldaat als uitvoerder in bescherming te nemen. Dit geldt minder naarmate men hogeren aanspreekt op het eigen doen of nalaten, gegeven verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

Bowden's boek is relevant. Hij laat zien hoe 'bijna succes' kan ontaarden in chaos en geweld. De waarschuwing is duidelijk: zoiets kan altijd en overal gebeuren. Hij zet verder aan tot nadenken over het trekken van lessen. De Amerikaanse strijdkrachten lieten het na. Laat dit ons nooit gebeuren, ook al doet dat pijn.